

Makale Geliş | Received: 12.06.2023
Makale Kabul | Accepted: 21.07.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1296496

Kevser TOZDUMAN YARALI

Doç.Dr. | Assoc. Prof. Dr.
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Aydın, TR
Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Health Science, Department of Child Development, Aydın, TR
ORCID: 0000-0002-7765-0461
ktyarali@adu.edu.tr

Türkiye’de Lisans ve Lisansüstü Düzeyde Verilen Çocuklarla Felsefe Derslerine Yönelik Bir İnceleme

Öz: Çocuklarla felsefe çocuklarda var olan merak ve sorgulama arzusunu harekete geçirip evrensel kavramlardan hareketle çocuğun akıl yürütme yetisini arttırmaya çalışan bir yaklaşım ve yöntemdir. Eleştirel düşünme, problem çözme gibi 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesi açısından önemi her geçen gün daha fazla anlaşılan çocuklarla felsefeye yönelik dersler günümüzde okulöncesi kademedен lisansüstü düzeye kadar öğretim süreçlerine dahil edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de lisans ve lisansüstü düzeydeki çocuklarla felsefe derslerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel modelde bütüncül çoklu durum deseni olarak tasarlanmıştır. İçerik analizi yapılan çalışmada Türkiye’de lisans ve lisansüstü düzeyde çocuklarla felsefeye yönelik dokuz ders olduğu ve tüm derslerin programlarda farklı isimlerle yer aldığı belirlenmiştir. Çocuklarla felsefe kapsamında lisans düzeyinde yedi, yüksek lisans düzeyinde iki ders olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucunda farklı disiplinlerin öğretim programlarında çocuklarla felsefeye yönelik dersler verdiği, bu derslerin içeriklerinin ve öğrenim çıktılarının verildiği disipline göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarının yüksek öğrenim düzeyinde verilecek çocuklarla felsefe dersleri için yol göstereceği olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: P4C, Çocuklar İçin Felsefe, Çocuklarla Felsefe, Lisans, Öğretim Programı

Investigation to Lesson of Philosophy with Children in Undergraduate and Graduate Level in Turkey

Abstract: Philosophy with children is an approach and method aimed at stimulating the innate curiosity and questioning desire in children, while enhancing their ability to reason based on universal concepts. The importance of philosophy with children is increasingly recognized for the

development of 21st-century skills such as critical thinking and problem-solving, and lessons related to philosophy with children are now being incorporated into educational processes from preschool to postgraduate levels. This study aims to examine undergraduate and graduate level philosophy for children’s courses in Turkey. The research was designed as a holistic multiple case design within a qualitative model. Through content analysis, it was determined that there are nine courses for philosophy for children at the undergraduate and graduate levels in Turkey, each with different names in the programs. Within the scope of philosophy for children, seven courses were found at the undergraduate level, while two courses were identified at the master’s level. The research findings indicate that philosophy with children is taught across various disciplines, and the content and learning outcomes of these courses vary depending on the discipline in which they are offered. It is thought that the research results will guide philosophy with children’s courses at the higher education level.

Keywords: P4C, Philosophy for Children, Philosophy with Children, Undergraduate, Curriculum

Giriş

Felsefe en genel anlamıyla insan varoluşunun temel sorunlarını ele alan entelektüel bir disiplinden (Wartenberg, 2018: 57) çocuklarla felsefe çocuklarda var olan merak ve sorgulama arzusunu harekete geçirip hak, adalet, şiddet gibi evrensel kavramlardan hareketle çocuğun akıl yürütme yetisini arttırmaya ve soru sormasını sağlamaya çalışır (McCall 2017: 5; ; Worley 2019: 20). Çocuklarla felsefe “felsefi bilgi ve kavramların öğretildiği bir felsefe eğitimi değil, yaratıcı, esnek ve eleştirel düşünme becerilerinin bir tutum olarak verildiği, kendine özgü yöntem ve tekniklerle bu becerilerin kazandırılmaya çalışıldığı bir düşünme eğitimi” olarak tanımlanmaktadır (Taşdelen 2017: 8). Günümüzde çocuklarla felsefe dersleri okulöncesi kademedен yüksek öğretime kadar geniş bir yelpazede öğretim programlarına dahil edilmektedir (Mehdiyev ve Tozduman Yaralı 2020: 253). Türkiye’de 7. ve 8. sınıflar için okullarda seçmeli ders olarak “Düşünme eğitimi” başlığıyla yer bulan çocuklara yönelik felsefe çalışmalarının dünyada “Çocuklar için felsefe” ya da “Çocuklarla felsefe” adlarıyla kullanıldığı görülmektedir (Çotuksöken 2015: 35). Yapılan uygulamalar incelendiğinde Lipman’ın Çocuklar İçin Felsefe (P4C), McCall’un Felsefi Soruşturma Topluluğu ve Nelson’un Sokratik Metodu gibi çocuklarla felsefede kullanılan farklı yöntemler olduğu görülmektedir (Mehdiyev ve Tozduman Yaralı 2020: 253).

Çocuklar İçin Felsefe (P4C) programının gelişmesine öncülük eden Matthew Lipman’a göre P4C’nin amacı, çocukları filozoflara veya karar vericilere

dönüştürmek değil, daha düşünceli, daha yansıtıcı, duyarlı ve makul bireyler olmalarını sağlamaktır (Lipman 1982). P4C’nin temelinde, uyarıcı nitelikte metinler, görseller, videolar kullanarak, sorular sorarak ve uygun diyalog ortamları oluşturarak çocuklardaki felsefi potansiyeli ortaya çıkarmak bulunur (Gregory 2011; Tozduman Yaralı 2020: 68).

1. Çocuklarla Felsefenin Önemi

Çocuklarla felsefenin ortaya çıkışı Lipman (1976) ve Matthews’ın (2000) çocukların bilişsel kapasitelerindeki gelişimsel farklılıkları kabul etmeleri, yeterli deneyim ve eğitim ile bu farklılıkların giderilebileceğini, bunun da uygun bir eğitim programı ile mümkün olabileceğini belirtmeleriyle gerçekleşmiştir (Kitchener 1990). Lipman'a göre öğrenciler felsefe eğitimi ile birbirlerinin düşüncelerini ve düşüncelerinin nedenlerini öğrenmeye, dikkatle dinlemeye ve karşıt fikirler oluşturmaya aşina olurlar. Literatür incelendiğinde çocuklarla felsefenin, çocukların ihtiyaç duyduğu eleştirel düşünme, akıl yürütme, okuma, matematik, konsantrasyon, işbirliği yapma, benlik saygısı, özgüven, zorbalığı azaltma, ahlaki değerler, iletişim ve kişiler arası ilişkiler gibi birçok alanda önemli kazançlar sağladığı belirlenmiştir (Akkocaoğlu Çayır ve Akkoyunlu 2016; Burroughs & Tuncdemir 2017; Cam 2014; Garrat & Piper 2011; Karadağ ve Demirtaş 2019; McCall 2017; Splitter 2011; Mehdiyev ve Tozduman Yaralı 2020).

Çocuklarla felsefenin öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini desteklediği bilinmektedir (Auckland Üniversitesi 2023). Çocuklarla Felsefe derslerinin önemini ünlü Türk filozof İoanna Kuçuradi (2015) üniversitedeki mesleki deneyimine dayanarak gençlerin giderek daha az yaptığı ve ‘yapmadığının farkında olmadığı’ beceriler üzerinden belirtmiştir. Bu becerileri; bağlantılar kurma, doğru değerlendirme, değerler bilgisiyle davranışta bulunma, olaylara insan hakları bilgisiyle ve bu açıdan bakabilme olarak belirtmiş, bu becerileri kazanma yolunun da çocukları erken yaşlarda felsefeyle tanıştırmak olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda 1995 yılında UNESCO tarafından açıklanan “Paris

Felsefe Bildirgesi”nde şu ifadelere yer verilmiştir: “Felsefe eğitimi, düşünebilen; bağımsız; çeşitli propaganda biçimlerine kapılmayan insanlar yetiştirerek; onları çağdaş dünyanın büyük sorunları karşısında; özellikle etik sorunlar karşısında sorumluluklarını üstlenmeye hazırlar.” (Droit 1995). Dolayısıyla eleştirel düşünme, problem çözme, inisiyatif alma gibi 21. yüzyıl yetkinliklerinin kazandırılması için çocuklarla felsefe eğitiminin önemi büyüktür (Çiçek 2022).

2. Dünya’da Çocuklarla Felsefenin Ortaya Çıkışı

Düşünme eğitiminin temelleri ünlü Yunan filozofu Sokrates’e (M.Ö 470-M.Ö 399) kadar uzanmaktadır. Sokrates sorgulama tekniğini kullanmış ve doğruluğundan emin olunan bilginin bile, sorgulandığında mantıklı olmayabileceğini göstermeye çalışmıştır. Sokrates felsefeyi bir uzmanlık alanı ya da öğreti olarak değil, hayatın ve erdemli yaşamın kendisi olarak değerlendirmiştir (Taşdelen 2014: 563). Günümüzde ise bir eğitim hareketi olarak çocuklar için felsefe 1970’lerin başında Matthew Lipman’ın ortaokul dönemindeki çocuklar için yazmış olduğu felsefi romanı, “Harry Stottlemeier’in Keşfi”nin basılmasıyla başlamıştır (IAPC 2023). Lipman 1974 yılında çocuklara felsefe öğretilmesi konusunda araştırmalar yapan bir enstitü (Institute for the Advancement of Philosophy for Children- IAPC) kurmuş, çocukları küçük yaşlardan itibaren felsefeyle tanıştırmının gerekliliğini ortaya koymaya çalışmıştır (Murriss 2016: 65). Lipman, çocukların okul öncesinden itibaren soyut düşünebildiğine ve felsefi soruları anlayabildiğine inanmış; bunun için çalışmalarıyla çocuklara eleştirel düşünmeyi ve formal mantığı öğretmeyi amaç edinmiştir. Bu yolla çocuklara kazandırmak istediği belli bir felsefi görüşü öğretmek değil, evrensel kavramlardan hareketle (hak, adalet, şiddet vb.) çocuğun soru sorması ve akıl yürütmesi olmuştur. Bu şekilde çocukların kendi deneyim ve bilgilerinden yola çıkarak evrensel kavramlara/değerlere yönelik daha somut bir anlayış geliştirebileceklerine inanmıştır (Tepe 2015: 77).

Kronolojik açıdan bakıldığında Çocuklar için Felsefe (P4C), 1974 yılında ABD Montclair Eyalet Üniversitesi’nde Çocuklar için Felsefe Geliştirme Enstitüsü’nü kuran Profesör Matthew Lipman’ın çalışmalarıyla başlamıştır (Philosophy Foundation 2023; Tozduman Yaralı 2020: 68). 1979 yılında “Çocuklar İçin Felsefe Dergisi (The Journal of Philosophy for Children)” yayımlanmaya başlanmıştır (IAPC 2023). 1981’ de Çocuklar için felsefe alanında eğitici eğitimleri için uluslararası konferans düzenlenmiştir. 1983’te Uluslararası İlk ve Ortaokul Felsefesi Konseyi’nin (International Council for Elementary and Secondary School Philosophy) yanı sıra Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim Merkezi’nin (Center for Cognitive Growth in Early Childhood) oluşumu gerçekleşmiş, her ikisi de Uluslararası Çocuklarla Felsefi Araştırma Konseyi’nin (ICPIC) kısa ömürlü öncülleri olmuştur. Eğitimcilerin eğitimi için Amerika Birleşik Devletleri dışında düzenlenen ilk çalıştaylardan birinin ardından Danimarka’da ICPIC (International Council of Philosophical Inquiry with Children) kurulmuştur. Aynı sene Çocuklarla Felsefe Öğretimi yüksek lisans programı başlamıştır. 1986 yılında Çocuklarla Felsefe ABD Eğitim Bakanlığı Ulusal Yayılma Ağı tarafından “değerli bir eğitim programı” olarak belirlenmiş ve yıllık olarak yenilenebilir yaygınlaştırma desteği verilmiştir. BBC, Çocuklar İçin Felsefe üzerine bir saatlik bir film olan “Altı Yaşındakiler İçin Sokrates”i hazırlamış ve bunu İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, İsrail ve dünyanın diğer ülkelerinde gösterime sunmuştur. 1995 yılında Çocuklar için Felsefe alanında lisansüstü programlar yaygınlaşmaya başlamıştır (IAPC 2023).

3. Türkiye’de Çocuklarla Felsefe Süreci

Türkiye Felsefe Kurumu, 1993’te Çocuklar İçin Felsefe Birimi’ni açmış ve alanla ilgili önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır. 2004 yılında gerçekleştirilen Felsefe Sempozyumunda, bir sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye Felsefe Kurumu, ‘Çocuklar İçin Felsefe’ adı altında bir dersin ilköğretim okullarında yer almasının bir gereklilik olduğunu belirtmiştir (Çotuksöken ve Tepe 2015: 36). 2006 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, ‘Düşünme Eğitimi’

adıyla seçmeli bir dersin, 6-8. sınıfların öğretim programında yer almasını onaylamıştır. Günümüzde ise ‘Düşünme Eğitimi’ dersinin sınırlı sayıda okulda müfredata dahil edildiği bilinmektedir (MEB 2016).

Türkiye’de 2011 yılında UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Felsefe İhtisas Komitesi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Felsefe Kurumu işbirliğiyle “İlk ve Ortaöğretimde Felsefe Eğitimi Çalıştayı” düzenlenmiş ve bu çalıştayda sunulan içeriklerin derlenmesiyle “Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi” (2013) başlıklı rapor yayımlanmıştır. Bu rapor konuyu farklı yönleri ile ele alması ve ilk olması bakımından oldukça değerlidir (Günay 2015).

Çocuklar İçin Felsefe yöntemini Türkiye’de tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla 2013’te kurulan ‘Empatika Kişisel Gelişim Merkezi’nde Çocuklar İçin Felsefe atölyeleri açılmıştır. Türkiye’de hem Çocuklarla Felsefe hem de Topluluklarla Felsefe alanında çalışmalar gerçekleştiren ilk kurumlardan bir diğeri Opus Noesis olmuştur. Daha sonra 2016’da Boğaziçi Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi (BÜYEM) bünyesinde “Little Thinkers Society” kurulmuştur. 2016 yılından itibaren ise birçok üniversite bünyesinde açılan eğitimlerle Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Uzmanlık Sertifikası programının yanı sıra okullar, şirketler, sivil toplum kuruluşları ve diğer toplulukların istek ve ihtiyaçlarına uygun Çocuklar İçin Felsefe Uygulayıcı Eğitimi programları düzenlenmeye devam edilmektedir (Sormaz Ögüt 2019: 69).

4. Çocuklarla Felsefede Kolaylaştırıcının Rolü ve Sahip Olması Gereken Nitelikler

Kullanılan tüm felsefi yöntemlerin temel amacı, sınıfta felsefi tartışmayı kolaylaştırmaktır (Tozduman Yaralı 2020: 68). P4C her çocuk için uygun olsa da, herhangi bir öğretmen tarafından kolaylıkla uygulanabilecek bir yöntem değildir (IAPC 2023). Bunun için öğretmenlerin akademik felsefe literatürüne aşina olmalarından çok, felsefi sorgulama merakına sahip olmaları önemli görülmektedir. Felsefe alanında derin bir bilgiye sahip olmayan bir öğretmen

felsefi düşünme yeteneğine sahip olabilir ya da en azından çocukların felsefi düşünme tarzıyla meşgul olmalarını sağlamak için yeterlik gösterebilir. Buradaki önemli nokta öğretmenin cevap veren kişi rolünde olmamasıdır. Çocuklarla felsefe yapmak onlara hükmetmek anlamına gelmemekte, öğretmenlerin öğrencilerinin kendi fikirlerini geliştirmelerine izin vermelerini gerektirmektedir. Çocuklarla felsefe yaparken öğretmenlerin tüm sorulara cevap vermesi beklenmez. Kolaylaştırıcı rolünde olan öğretmenler şaşkınlıklarını çocuklarla paylaşabilir, çocukların ortaya koydukları sorulara anlamlı tepkiler verebilir ve öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimlerini gözlemlemekten zevk alabilirler (Pritchard 2018). Çocuklarla felsefe oturumlarının yürütücüsü olarak kolaylaştırıcının sahip olması gereken nitelikler ve davranışlar şu şekilde özetlenebilir: Kolaylaştırıcının temel felsefe bilgisine sahip olması, çocukları ve felsefeyi seviyor olması, çocuğu birey olarak ve olanaklar varlığı olarak görmesi, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmesi ve çocukların fikirlerine saygı duyması, merak duygusunun ve felsefi düşünmenin değerini bilmesi ve bunları geliştirmeye çalışması, felsefi düşünme ve soruşturma süreçlerine hâkim olması, düşünmeyi geliştiren etkinliklerden yararlanabilmesi, farklılıkları saygıyı esas alan demokratik bir ortamın yaratıcısı olması, açık fikirli ve iyi bir dinleyici olması, fikir aşlamaktan uzak durması, özgür düşünebilen ve bağımsız yargıda bulunabilen bir yapıda olması gerekir (Sormaz Öğüt 2019: 76). Kolaylaştırıcının görevi, grubu önceden belirlenmiş herhangi bir sonuca götürmeden topluluktaki düşünceye yardımcı olmak, onu genişletmek, iş birliğini ve araştırma arkadaşlarına karşı ilgili ve saygılı bir tutumu teşvik etmektir (Auckland Üniversitesi 2023).

Çocuklarla felsefede kolaylaştırıcının rolü ve önemi büyüktür. Bu noktada “Bir kolaylaştırıcı nasıl olunur?” sorusu akla gelmektedir. Öte yandan çocuklarla felsefenin tüm derslere entegre edilebilecek özellikte olduğu belirtilmektedir. Bu durumda farklı alanlardaki öğretmenlerin çocuklarla felsefeye yönelik yeterliklerini geliştirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Günay (2015) bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Çocuklara ilköğretim çağında veya daha

erken yaşlarda, açıkça felsefe konularını öğretmekten ziyade, bütün derslerin müfredatına felsefi zenginliğin katılması gerekmektedir. Dolayısıyla durum, her okula bir felsefe öğretmeni istihdam etmekle içinden çıkılacak bir mesele değil, bütün öğretmenlerin felsefi bir eğitime sahip olmalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla benim önerim, felsefenin bir ders olarak ilköğretim düzeyinde yer almasından önce özellikle yükseköğretimde yer alması ve felsefi bir tutum geliştiren öğretmenlerin öğrettikleri her konuda bu tavırlarını öğrencilerine kazandırmalarıdır." (Günay 2015: 23). Dimissie (2020) Çocuklar için Felsefe'yi yükseköğretim bağlamına nasıl uyarladığını anlattığı çalışmasında 'veriye dayalı' uygulamaların zorluklarına rağmen bu dersin öğrenciler için bir ihtiyaç olduğunu ve yükseköğretim için gerekli sorgulamaya dayalı diyalojik bir pedagoji olarak gördüğünü vurgulamaktadır. Araştırmalar felsefi sorgulama topluluğunu deneyimleyen öğretmenlerin öğretim bilgilerinin genişlediği ve derinleştiğini, düşünme becerilerinin geliştiğini, öğretim deneyimlerinin kişisel ve eleştirel bir şekilde yeniden sahiplenildiğini ve benlik saygısının arttığını göstermiştir (Daniel 1999). Dolayısıyla çocuklardaki felsefi düşüncüyü geliştirmek için öğretmenlerin felsefi tutum kazanmalarını sağlamak gerektiği açıktır. Bu açıdan yükseköğretim programlarında çocuklarla felsefeye yönelik derslerin bulunması önem kazanmaktadır. Bu nedenle çalışmada lisans ve lisansüstü düzeyde yer alan çocuklarla felsefeye yönelik derslerin incelenmesi amaçlanmıştır.

5. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli ve deseni, veri kaynağı, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Modeli ve Deseni

Araştırma nitel modelde bütüncül çoklu durum deseni olarak tasarlanmıştır. Bir ya da daha fazla olay, program, grup ya da birbiriyle ilişkili sitemlerin ayrıntılı incelendiği durum çalışmalarının bir çeşidi olarak çoklu durum çalışmalarında incelenen doküman hem kendi içinde hem de birbirleriyle

karşılaştırılarak değerlendirilebilir (McMillan 2000; Yıldırım ve Şimşek 2016: 83). Bu çalışmada da durum olarak ele alınan kaynaklar üniversitelerin lisans ve lisansüstü düzeyindeki çocuklarla felsefeye yönelik derslerdir.

5.2. Araştırmanın Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağı üniversitelerin ilgili birimlerinin web sitelerinde yer alan ders kataloglarıdır. Çalışma kapsamına alınacak dersler; “P4C, Çocuklarla Felsefe, Çocuklar İçin Felsefe, Düşünme Eğitimi” kelime grupları kullanılarak aratılmıştır. Bu kapsamda dokuz ders olduğu belirlenmiş olup, her derse ilişkin veriler (ders saati, içerikleri, öğrenme çıktıları vb.) web sayfalarından indirilmiştir. Buna göre Ankara Üniversitesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, MEF Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi araştırmaya dahil edilmiş ve bu kapsamda yer alan derslerin; Çocuklarla Düşünme Eğitimi, Çocuklarla Felsefe Eğitimi, Düşünme Eğitimi, Düşünce Eğitimi ve Çocuklarla Felsefe, Çocuklarla Felsefe, P4C, Çocuklar Ve Topluluklar İçin Felsefe, Çocuklar İçin Felsefe, Düşünme Eğitimi Araştırmaları, Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi başlıklarıyla öğretim programlarında buldukları belirlenmiştir.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sürecine dahil edilen tüm lisans ve lisansüstü düzeydeki derslere ait içeriklerden elde edilen veriler içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Ders kataloglarından elde edilen veriler öğrenim düzeyi, üniversite, fakülte/enstitü, bölüm, ders adı, teori/uygulama, dersin türü, verildiği kurum, haftalık ders saati, öğretim dili, amaçları, içerikleri ve öğrenme çıktıları açısından analiz edilmiştir. Her ders numara verilerek kodlanmış dersin ilgili özelliklerine göre ders koduna tablo içinde atıfta bulunulmuştur. Yapılan analizler bulgular ve yorum kısmında tablolar halinde sunulmuştur.

6. Bulgular-Yorum

Bu bölümde Türkiye’de Çocuklarla Felsefe kapsamında verilen lisans ve lisansüstü dersler kodlanmış ve bu derslere ilişkin özellikler tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 1’de Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamında lisans ve lisansüstü düzeyde yer alan dersler verilmiştir.

Tablo 1. Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamında Türkiye’de lisans ve lisansüstü düzeyde yer alan dersler

Öğrenim Düzeyi	Üniversite	Fakülte/Enstitü	Bölüm	Ders Adı	T/U	Kodlar
LİSANS	Ankara Üniversitesi	Eğitim Bilimleri	Eğitim Bilimleri	Çocuklarla Düşünme Eğitimi	3/0	9
	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Çocuk Gelişimi	Çocuklarla Felsefe Eğitimi	2/0	8
	Çukurova Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Felsefe Grubu Eğitimi	Düşünme Eğitimi	2/0	7
	Kırklareli Üniversitesi	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Çocuk Gelişimi	Düşünce Eğitimi ve Çocuklarla Felsefe	2/0	2
	MEF Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Rehberlik ve psikolojik danışmanlık	Çocuklarla Felsefe	-	3
	Pamukkale Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Matematik Ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü-Fen Bilgisi Öğretmenliği	P4C, Çocuklar Ve Topluluklar İçin Felsefe	2/0	4
	Bursa Uludağ Üniversitesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Felsefe	Çocuklar İçin Felsefe	1/1	5
	Aydın Adnan	Eğitim Bilimleri	Eğitimi	Düşünme	3/0	6

Menderes Üniversitesi	Enstitüsü	Bilimleri	Eğitimi Araştırmalar 1		
Hacettepe Üniversitesi	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	İlköğretim Programı	Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi	3/0	1

Tablo 1 incelendiğinde çocuklarla felsefeye yönelik Türkiye’de lisans düzeyinde yedi, lisansüstü düzeyde iki ders olduğu görülmektedir. Çocuklarla felsefe kapsamında toplam dokuz ders olduğu ve dokuz dersin adının farklı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca derslerin ait olduğu fakülte/enstitü ve bölümlerin farklılık gösterdiği görülmüştür. Buna göre Türkiye’de çocuklarla felsefeye yönelik ders veren fakültelerin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi olduğu; bölümlerin ise Çocuk Gelişimi, Felsefe Grubu Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü- Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Felsefe olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü düzeyde verilen iki dersin de Eğitimi Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yer aldığı görülmüştür. Lisans düzeyindeki derslerin biri hariç 2 saat olduğu, yine biri hariç tüm derslerin teorik olduğu belirlenmiş, lisansüstü düzeyde ise iki dersin de üç saat ve teorik olduğu belirlenmiştir. Dünyadaki örneklere bakıldığında Trinity Üniversitesi’nde ilgili dersin disiplinler arası kategoride “Philosophy for Children (Çocuklar için Felsefe)” ismiyle yer aldığı görülmüştür (Trinity University 2022). Northeastern Üniversitesi Etik Enstitüsü’nde (The Ethics Institute) bu dersin lisans müfredatında “Philosophy for Children (Çocuklar için Felsefe)” ismiyle (Northeastern University 2023), Park Üniversitesi ve Massey Üniversitesi’nde de lisans düzeyinde aynı isimle yer aldığı görülmüştür (Massey Üniversitesi 2023; Park Üniversitesi 2018). Dolayısıyla Türkiye’de Çocuklarla felsefeye yönelik derslerin farklı isimlerle öğretim programında yer aldığı görülürken dünyadaki örneklerde Çocuklar için Felsefe isminin kullanıldığı görülmektedir. Tablo 2’de çocuklarla felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin özellikleri verilmiştir.

Tablo 2. Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin özellikleri

Dersin Türü	Kodlar
Seçmeli	1,2,3,4,5,6,8,9
Zorunlu	7
Dersin Verildiği Kurum	
Devlet Üniversitesi	1,2,4,5,6,7,8,9
Vakıf Üniversitesi	3
Haftalık Ders Saati	
Haftada 2 saat	2,3,4,5,7,8
Haftada 3 saat	1,3,9
Öğretim Dili	
Türkçe	1,2,4,5,6,7,8,9
İngilizce	3

Tabloya 2 göre Çocuklarla Felsefe’ye yönelik derslerin bir programda hariç olmak üzere (7) seçmeli ders kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir. Zorunlu ders kapsamında yer alan programın ise Felsefe Bölümüne ait olduğu görülmüştür. Tablo 2 incelendiğinde lisansüstü programlarda yer alan Çocuklarla Felsefe derslerinin haftada üç saat olduğu, lisans örgün eğitim programlarında ise haftada iki saat olduğu belirlenmiştir. Öğrenim dilinin tüm devlet üniversitesinde verilen çocuklarla felsefe derslerinde Türkçe, dersin verildiği tek vakıf üniversitesinde ise İngilizce olduğu görülmüştür. Tablo 3’te Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin amaçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin amaçları

Derslerin Amaçları	Kodlar
Yeni yaklaşımları öğretmek	4,6,7
Felsefe yapmak	4,5,8

Çocukların gelişimlerini desteklemek	4,8
Düşünme becerilerini geliştirmek	2,4,6,9

Tablo 3’te Çocuklarla Felsefe kapsamında verilen derslerin amaçları incelendiğinde en fazla düşünme becerilerini geliştirmenin amaçlandığı, daha sonra yeni yaklaşımları öğretmek, felsefe yapmak ve çocukların gelişimlerini desteklemek olduğu belirlenmiştir. Dünyadaki örneklere bakıldığında, Park Üniversitesi’nin Çocuklar için Felsefe dersiyle, felsefi tartışmaları kolaylaştırmak için Sorgulama Topluluğu yöntemini öğretmeyi amaçladığı; Northeastern Üniversitesi’nin (2023) Çocuklar için Felsefe dersiyle öğrencilere felsefi sorgulama metodolojilerini ve araçlarını öğretmek öğrencilerin ilköğretim düzeyindeki sınıflarda felsefi tartışmaları kolaylaştırabilmelerinin amaçlandığı belirtilmiştir. Massey Üniversitesi’nde (2023) ise çocukları felsefi düşünmeye teşvik eden teori ve uygulamaların öğretilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Tablo 4’te Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin içeriklerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin içerikleri

Derslerin İçerikleri	Kodlar
Çocuklarla felsefenin önemi	1,7,8,9
Çocuklarla felsefenin diğer derslerle ilişkisi	1
Düşünme becerileri	1,3,6,7,8,9
Çocuklarla felsefenin tarihsel gelişimi	2,4,8,9
Felsefi soru oluşturma	4
Çocuk kitaplarıyla felsefe	1,4,8,9
Felsefe konular/temalar (iyi, güzel, hakikat vb.)	2,4,5
Çocuklarla felsefede ders planı hazırlama	1,4,6
Çocuklarla felsefe uygulamaları	1,4,5,8
Çocuklarla felsefenin sorunları/çözümleri	1,8

Tablo 4’e göre çocuklarla felsefe kapsamındaki ders içerikleri incelendiğinde, en fazla yer verilen ders içeriklerinin düşünme becerileri, çocuklarla felsefenin önemi, çocuklarla felsefenin tarihsel gelişimi ve çocuk kitaplarıyla felsefe olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çocuklarla felsefenin diğer derslerle ilişkisi içeriğine sadece bir derste yer verildiği (1) bu dersin de ilköğretim programı ders listesinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu açıdan genel olarak ders içeriklerinin farklılık gösterdiği ve çocuklarla felsefe ders içeriklerinin, yer aldığı program kapsamında oluşturulduğu belirtilebilir. Dünyadaki çocuklar için felsefe derslerinin içerikleri incelendiğinde Northeastern Üniversitesi’nin (2023) Çocuklar için Felsefe dersinde felsefi sorgulama metodolojilerini ve araçlarını öğretme, felsefi tartışmaları çocuk edebiyatı eserlerine uygulama, felsefi sorulara farklı yanıtlar tasarlamayı ve iletmeyi öğrenme ile ders planları geliştirme gibi içeriklere sahip olduğu görülmektedir. Trinity Üniversitesi (2022) Çocuklar için Felsefe dersinin ise öğretme yöntemleri, ders planı oluşturma ve tartışma içeriklerinin yanı sıra küçük çocuk gruplarıyla buluştukları ve felsefe tartışmalarına öncülük ettikleri bir devlet okulunu ziyaret etme gibi içeriklere sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye’deki ve Dünya’daki örneklerle bakıldığında yükseköğretim düzeyindeki çocuklar için felsefe derslerinin teorik içerikler kadar uygulamaya yönelik içeriklere yer verdiği görülmektedir. Bu açıdan derslerin teorik saatler kadar uygulama saati olarak da programa işlenmesi önemlidir. Tablo 5’te çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin öğrenme çıktılarına yer verilmiştir.

Tablo 5. Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin öğrenme çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Kodlar
Felsefenin günlük yaşamla ilişkisini kavrama	1,3,8
Çocuklarla felsefede uygun araçları kullanma	2,4,5
Çocuklarla felsefede edebi metinleri kullanma	1,8

Çocuklarla felsefenin sorunlarına çözüm üretme	1,8
Çocuklarla felsefeye yönelik yurt içi ve yurt dışı çalışmaları araştırma	1,2,4,8
Çocuklarla felsefenin sorunlarına çözüm üretme	1,8
Çocuklarla felsefe için uygulama örnekleri (ders planı) hazırlama	1,4,8
Çocuklarla felsefe planını uygulama	4
Uygun uyaran seçme	4
Felsefe yapma (sorgulama, tartışma vb.)	6
Felsefenin tarihini kavrama	5
Kolaylaştırıcının özelliklerini kavrama	5
Eleştirel düşünme	6
Farklı düşüncelere saygı duyma	6
Düşünme becerilerini kullanma	7
Çocuklarla felsefenin düşünme becerileriyle ilişkisini kurma	1,8

Tablo 5’e göre Çocuklarla Felsefe çalışmaları kapsamındaki derslerin öğrenme çıktıları incelendiğinde en fazla yer verilen öğrenim çıktısının ‘çocuklarla felsefeye yönelik yurt içi ve yurt dışı çalışmaları araştırma’ olduğu ve bunu ‘felsefenin günlük yaşamla ilişkisini kavrama’, ‘çocuklarla felsefede uygun araçları kullanma ve ‘Çocuklarla felsefe için uygulama örnekleri (ders planı) hazırlama’ olduğu görülmüştür. Öğrenme çıktısı olarak felsefe tarihini kavramaya yalnızca bir derste (5) yer verildiği görülmüştür. Bu öğrenim çıktısına ait dersin Felsefe Bölümüne ait ders programında yer aldığı belirlenmiştir. Bu yönüyle çocuklarla felsefeye yönelik derslerdeki öğrenim çıktılarının mevcut programın amaçlarına göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Yeni Zelenda’daki Auckland Üniversitesi’nde (2023) verilen “Çocuklar için Feslefe- Teori ve Uygulama (Philosophy for Children

– Theory and Practice)” adlı derste öğrencilerin performanslarını değerlendirmek için öğrencilerin ilköğretim sınıflarında kolaylaştırıcı olarak yer aldıkları sorgulama topluluğunun video değerlendirmesi ve felsefi konularla bağlantı kurdukları makale incelemeleri kullanıldığı belirtilmektedir (Auckland Üniversitesi 2023). Bu açıdan yükseköğretim düzeyindeki P4C derslerinde dersin genel amacına uygun olarak farklı değerlendirme yöntemleri kullanmak (proje üretme, makale yazımı, farklı yaş gruplarıyla hazırladıkları ders planlarını uygulama) ve P4C’de öğrenim çıktısı olarak da yer verilen ders planlarını hazırlama işlemini öğrencilere uygulama fırsatı vererek öğrencilerin öz değerlendirme yapabilmelerini sağlamak önemli görülmektedir.

Sonuç

Türkiye’de yer alan Çocuklarla Felsefe’ye yönelik lisans ve lisansüstü düzeydeki derslerin incelendiği araştırmada çocuklarla felsefeye yönelik ders öğretim planlarının çeşitli bölüm öğretim programları (felsefe, çocuk gelişimi, ilköğretim, okul öncesi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, eğitim bilimleri, fen bilgisi öğretmenliği) kapsamında yer aldığı görülmektedir. Bu yönüyle Çocuklarla Felsefe derslerinin multidisipliner olduğundan, kapsayıcılığın ve farklı bölümler için uyarlanabilirliğinden söz edilebilir. Akan ve Bilgin (2022) yaptıkları çalışmada ‘Türkiye’deki eğitim kurumlarında Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Programı’nın uygulanmasında yaşanan sorunları incelemişler ve ortaya çıkan en önemli sorunların, öğretmenlerin P4C eğitimindeki eksiklikleri, öğretmenlerin P4C çalışmasını bilmemesi ve eğitmen eğitimi olmaması olduğunu belirlemişlerdir. Bu açıdan yükseköğretim düzeyinde çocuklarla felsefeye yönelik derslerin bulunması özellikle eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme gibi 21. yüzyıl becerilerinin gelişimi açısından önemli görülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle, üniversitelerdeki mevcut çocuklarla felsefe içerikli ders programlarının ders adı dahil olmak üzere içerik ve öğrenim çıktıları açılarından oldukça farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Ders

programındaki farklılıkların bölüm bazında değişebileceği öngörülse de bu dersin kapsamına ve içeriğine yönelik bir çalıştay düzenlenmesi için bu konuda çalışan öğretim elemanlarının bir araya gelmesi önerilebilir. Ayrıca çocuklarla felsefedeki en önemli faktörlerden birinin kolaylaştırıcı olması nedeniyle öğretmenlerin okulöncesinden ortaöğretime kadar olan süreçte felsefi bir bakış açısıyla derslerini işleyebilmeleri için çocuklarla felsefe içerikli seçmeli derslerin özellikle eğitim fakültelerinin tüm alanlarında öğretim programlarına eklenmesi önerilebilir.

Investigation to Lesson of Philosophy with Children in Undergraduate and Graduate Level in Turkey

Summary

Kevser TOZDUMAN YARALI

Assoc. Prof. Dr.

Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Health Science, Department of Child Development, Aydın, TR

ORCID: 0000-0002-7765-0461

ktyarali@adu.edu.tr

Introduction

Philosophy with children is defined as an educational approach that does not focus on teaching philosophical knowledge and concepts, but rather emphasizes thinking education, fostering creative, flexible, and critical thinking skills as an attitude. These skills are aimed to be developed through its own methods and techniques. When examining the literature, it has been determined that philosophy with children provides significant gains in various areas such as critical thinking, reasoning, reading, mathematics, concentration, cooperation, self-esteem, self-confidence, reducing bullying, moral values, communication, and interpersonal relations. The role and importance of the facilitator in philosophy with children are significant. In this regard, the question of "How to be a facilitator?" is considered. Moreover, it is stated that philosophy with children can be integrated into all subjects. Consequently, the importance of developing the competencies of teachers in different fields towards philosophy with children emerges. Research has shown that teachers who experience philosophical inquiry communities expand and deepen their pedagogical knowledge, develop thinking skills, reclaim their teaching experiences in a personal and critical manner, and increase their self-esteem. Therefore, it is clear that in order to foster philosophical thinking in children, it is necessary to enable teachers to acquire a philosophical attitude. From this perspective, the presence of courses focused on philosophy with children in higher education programs becomes important. Thus, this study aims to examine the courses related to philosophy with children at the undergraduate and graduate levels. Recognizing the significance of philosophy for children in terms of developing 21st-century skills such as critical thinking and problem-solving, it is now included in teaching processes from preschool to graduate level. This study aims to examine undergraduate and graduate-level philosophy for children’s courses in Turkey.

Method

The research was designed as a holistic multiple case design in the qualitative model. This study focuses on the courses related to philosophy with children at the undergraduate and graduate levels in universities. The data source for the research is the course catalogs available on the websites of relevant departments at universities.

The courses to be included in the study were searched using keyword combinations such as "P4C, Philosophy with Children, Philosophy for Children, Thinking Education." As a result of this search, it was determined that there are nine courses within this scope. All data obtained from the contents of the courses included at both undergraduate and graduate levels were analyzed through content analysis. The data retrieved from course catalogs were analyzed in terms of educational level, university, faculty/institute, department, course title, theory/practice, course type, institution offering the course, weekly class hours, language of instruction, objectives, content, and learning outcomes.

Conclusion

In the research that examines the courses related to Philosophy with Children at the undergraduate and graduate levels in Turkey, it is observed that the course curricula for philosophy with children are included within various departmental programs (such as philosophy, child development, elementary education, preschool teaching, guidance and psychological counseling, educational sciences, and science education). The multidisciplinary nature of Philosophy with Children courses highlights their inclusivity and adaptability to different departments. In their study, Akan and Bilgin (2022) examined the challenges faced in implementing the Philosophy for Children (P4C) Program in educational institutions in Turkey. They identified that the main challenges included teachers' lack of knowledge and training in P4C education, as well as the absence of instructor training. Therefore, the presence of courses on philosophy with children at the higher education level is considered particularly important for the development of 21st-century skills. Based on the results of the research, it was determined that the existing course programs on philosophy with children in universities vary significantly in terms of content, including course titles, and learning outcomes. Although the differences in course programs may vary by department, it is suggested that a workshop be organized to address the scope and content of this course, bringing together faculty members working in this field. Additionally, it is recommended to add an elective course on philosophy with children to the curriculum of all fields in education faculties, enabling teachers to approach their lessons from a philosophical perspective throughout the early childhood to secondary education process.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Akan, R. ve Bilgin, A. (2022). Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar İçin Felsefe (Philosophy For Children- P4C) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Kaygı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21 (2), 560-592.

Akkocaoğlu Çayır, N., & Akkoyunlu, B. (2016). Çocuklar için Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 7 (2), 97-33.

Auckland University. (2023). Philosophy for Children – Theory and Practice. Erişim Tarihi: 05.05.2023 (<https://artsfaculty.auckland.ac.nz/courses/?Subject=PHIL&Number=701&Year=2023>).

Burroughs, M. D., & Tuncdemir, T. B. A. (2017). Philosophical Ethics in Early Childhood: A Pilot Study. *Journal of Philosophy in Schools*, 4 (1), 74-101.

Cam, P. (2014). Philosophy for Children, Values Education and the Inquiring Society. *Educational Philosophy and Theory*, 46 (11), 1203-1211.

Çiçek, H. (2022). Dijital Çağ/Kriz Eğitim ve Felsefe. Eğitimde Yeni Sorunlar ve Cevaplar (ed. H. İ. ÖZOK, ss.5-9).

Çotuksöken, B. ve Tepe, H. (2015). *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi*. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu.

Daniel, M. F. (1999). P4C in Preservice Teacher Education: Difficulties and Successes Encountered in Two Research Projects. *Analytic Teaching*, 19 (1), 15-28.

Demissie, F. (2020, April). The Philosophy for Children Pedagogy in a University-Based Initial Teacher Education Course: A Case Study of A'disruptive'pedagogy. In Forum (Vol. 62, No. 1, pp. 69-78). Lawrence and Wishart.

Droit, R. (1995). Philosophy and Democracy in the World. Erişim Tarihi: 05/05/2023 (<https://www.filosofieonderwijs.be/files/0-950000-Droit-Philosophy-and-democracy-in-the-world-Unesco-Paris-1995.pdf>).

Garrat, D., & Piper, H. (2011). Citizenship Education and Philosophical Enquiry: Putting Thinking Back into Practice. *Education, Citizenship and Social Justice*, 7 (1), 71-84.

Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC). (2023). IAPC Timeline. Montclair State University. Erişim Tarihi: 05.05.2023 (<https://www.montclair.edu/iapc/iapc-timeline/>).

Karadağ, F. ve Demirtaş, V. Y. (2018). Çocuklarla Felsefe Öğretim Programı'nın Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Eleştirel Düşünme Becerileri Üzerindeki Etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 43 (195), 19-40.

McCall C. C. (2017). *Düşünmeyi Dönüştürmek: İlk ve Orta Sınıflarda Felsefi Sorgulama*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.

McMillan, J. H. (2000). *Educational Research: Fundamentals for the Consumer* (3rd edition). New York: Longman.

MEB (2016). Düşünme eğitimi dersi öğretim programı. Erişim Tarihi: 05.05.2023
https://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_05/13031301_dusunme_egitim_dersi.pdf

Mehdiyev, G. ve Tozduman Yaralı, K. (2020). The Effectiveness of Training of Philosophy with Children on Children’s Attitudes Toward Human Values. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (29), 251-279.

Murris, K. (2016). The Philosophy for Children curriculum: Resisting ‘teacher proof’ texts and the formation of the ideal philosopher child. *Studies in Philosophy and Education*, 35, 63-78.

Northeastern University . (2023). Philosophy for Children. Erişim Tarihi: 05.05.2023 (<https://cssh.northeastern.edu/ethics/philosophy-for-children/>).

Park University. (2018). Erişim Tarihi: 05.05.2023
https://catalog.park.edu/preview_course_nopop.php?catoid=16&coid=22272).

Sormaz Öğüt, F. (2019). Felsefi Düşünmenin Önemi ve Çocuklar İçin Felsefe [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Splitter, L. (2011). Identity, Citizenship and Moral Education. *Educational Philosophy and Theory*, 43 (5), 484-505.

Taşdelen, V. (2014). Felsefenin Gülümseyen Yüzü: Çocuklarla Felsefe. *Türk Dili*, 756, 562-568.

Taşdelen, V. (2017) Çocuk Kültürü Bağlamında Çocuklarla Felsefe. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2 (4), 7-17.

Tepe, H. (2015). *UNESCO Verileri Işığında Dünyada Çocuklar İçin Felsefe*. Çocuklar için Felsefe Eğitimi. (s. 77-94), (Yay Haz. B. Çotuksöken ve H. Tepe). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

The Philosophy Foundation (2023). Philosophy For Children. Erişim Tarihi: 05.05.2023 (<https://www.philosophy-foundation.org/p4c>).

Tozduman Yaralı, K. (2020). Çocuklarla Felsefe Çalışmalarında Çocuk Edebiyatının Kullanılması: Leo Lionni'nin Kitapları. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4 (2), 67-83.

Trinity University. (2022). Philosophy for Children. Erişim Tarihi: 05.05.2023 (<https://www.trinity.edu/academics/cosb/phil/philosophy-children>).

Viterbo University. (2023). Philosophy for Education and the Role of Philosophy for Children. Erişim Tarihi: 05/05/2023 (<https://www.viterbo.edu/course/phil-244>).

Wartenberg, T. E. (2018). *Küçük Çocuklar İçin Büyük Fikirler: Çocuk Edebiyatıyla Felsefe Öğretimi*. (çev. S. Kurtar ve A. K. Gülen) Bursa: Sentez Yayıncılık.

Worley, P. (2019). *Felsefe Makinesi*. İstanbul: Paraşüt Kitap.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.